

946. Danmarks kyrka.

Pl. 11.

Litteratur: B 413, L 205, D 1:184. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Uplandica per Thiundiam (1710), s. 152, 275; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 79; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 7 (1878), s. 35; G. Stephens, ONRM 2 (1867—68), s. 665 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 118; Fornminnesinventering i Danmarks sn 1937—38 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: Osig. träsnitt i Peringskiöld a. a. och B 413; Dybeck (D 1:184, även hos Stephens a. a.).

Runstenen står rest på kyrkogården, 5 m. SÖ om dennas nordvästra hörn, med ristningsytan vänd mot Ö.

Stenen finnes icke upptagen i Bureus' samlingar. I *Ransakningarna* finnes följande uppgift, som tydligen avser U 946: »Bårgården [fel för: Boogården] weed steegluukan en stehn inmuhradt påskrifwen.» I Peringskiölds *Monumenta* anges stenens plats vara »wid Danmarks Norra Stigluka, vthan til» (B 413: »Norra Stigluka»; L 205: »N. stigluckan»). Den hade samma plats enligt kyrkoinventariet 1829: »å den yttre sidan af sjelfva Bogårds muren vid den norra Stigluckan, som dock nu är igenmurad». Då Dybeck 1863 besökte platsen, var stenen flyttad; den »är nu rest i nordvestra hörnet af kyrkogården».

Grå, finkornig granit. Ytan är plan och slät. Ristningen är djupt och jämnt huggen, överallt tydlig. Höjd 1,64 m., bredd 1,33 m.

Inskrift:

kusi × lit iraisa at aka aouk at katil arnukin

5 10 15 20 25 30 35

Gusi (el. *Gussi*) let reisa at Aka ok at Kætil araukinn(?).

»Guse (el. Gusse) lät resa efter Åke och efter Kättil den ålderstigne.»

Till läsningen: Inskriftens enda sk står efter 4 i. 1 k är icke stunget. 3 s är den enda något osäkra runan i inskriften. Det är emellertid varken n (*Bautil*) eller p (Dybeck). Sannolikt ett smalt s. Överstapeln och nederstapeln äro båda tydliga. Svagare är det korta streck, som förenar dem. Också inskriftens andra s (r. 12) har en vanlig form. Det första namnet kan sålunda knappast läsas annorlunda än **kusi**. 8 i och 9 n äro mycket tydliga. 32 n är tydligt, men måste väl vara fel för a. Övriga runor i 30—36 **arnukin** äro fullt säkra. — B 413: 3 n, 32 a. — Celsius har på grund av ogynnsamma förhållanden icke kunnat läsa inskriftens början (r. 1—6) och slut (r. 31—36). — Dybeck anmärker, att inskriften är »slarfwig»; han läser 3 p och 32 a. — UFT h. 7 (1878): 3 p, 19 ×, 32 n.

1—4 **kusi** är mångtydigt. Ett så skrivet namn är f. ö. icke känt från runinskrifterna. Ett enstavigt **kus** förekommer tre gånger i Uppland: U 380, 640, 648. **kusi** kan emellertid återge ett *Gusi* eller *Gussi*. Ett sådant mansnamn finnes belagt några gånger i svenska medeltidsurkunder. Möjligen är det ett kortnamn, ett smeknamn till sammansatta namn sådana som *Gudhsten*, *Gudhsärk*. — Om namnet *Aki*, som förekommer i ytterligare några uppländska inskrifter (U 174, 570, 1016, L 786 Salefors, Simtuna sn), se även Sö 238 och Sm 16.

30—36 **arnukin**, trol. fel för **araukin**, kan förstås som ack. av ett runsv. *ar-aukinn*, fsv. *ar-ökin*, där *aukinn* är ett adjektiverat perf. part. av verbet isl. *auka* (perf. part. *aukinn*), fsv. *öka*; i isl. poesi finnas sådana sammansättningar som *grandaukinn* 'full av skada, ondska', *last-*, *morð-*, *rammaukinn*. Tolkningen är först framställd av Stephens: »... at Katil year-eaken ... I have not met with this *ar-aukin* = the old, elsewhere». Och den har senare upptagits av Brate. — Peringskiöld

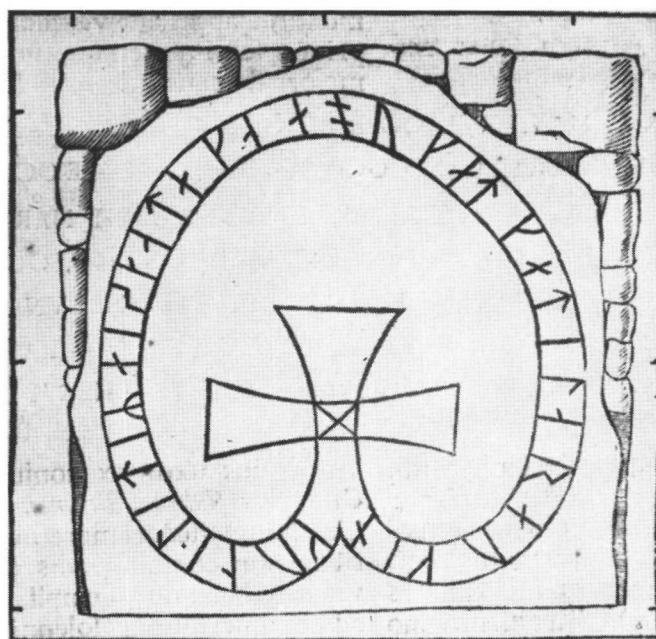

Fig. 27. U 946. Danmarks kyrka. Efter B 413.

avdelar: **at katila raukin** och översätter detta: »åth Kättil then mächtige». Vad Peringskiöld språkligt stöder denna tolkning på, är alldeles obegripligt. — *UFT* h. 7 (1878): »... och efter Kättil Arnukin (möjl. Kättil böjd af åren?)».

Runornas former tyda på en mindre kunnig ristare. Ristningen har en mycket enkel, ovanlig form, med en nästan cirkelrund runslinga, vars ändar nedtill sammanlöpa i nedersta korsarmen. Peringskiöld anmärker: »En kort och sinrik skrift, om man vidare vthaf några andra Historiska skrifter, kunde känna thessa Personers wilkor. Thenna Stenskrift är jämnåldrig med Börje-stenen, som ligger till grundwal under Kyrkiödören.» Peringskiöld har alltså alldeles riktigt observerat likheten med U 912. De äro utan tvivel utförda av samme ristare. Han kunde härtill ha lagt U 951 och U 909. En fantastisk idé hos Peringskiöld är, att den runda runslingan på runstenarna U 946 och 951 skulle återge skidgården kring hednatemplet i Gamla Uppsala, sådan som Olaus Rudbeck hade rekonstruerat templet (se teckning hos Peringskiöld, *Monumenta*, 1710, s. 152 och B 381): »Således kommer Templets afritning tämeligen öfwerens med våra äldsta Runestens ritningar, såsom med Säby Runesten i Danmark, och bogårdsmuren, förvthan många andre, fordom vthuggne til minne efter Thors tienare, eller Swea forna Konungars högsta Höfdingar, hwilke inom en ormslingad sköld, fördt Thors korsmarke, giordt efter then fordom heliga Thors yppna Salars skapnad, såsom en blyxt vthsirad.»

947. Berga, Fålebro, Danmarks sn.

Pl. 13.

Litteratur: B 411, L 207, D 1:183. J. Bureus, *Fa 6* s. 52 n:r 54, s. 148 n:r 247 (Bureus' egna uppteckningar), s. 197 n:r 160 (Rhezeliu), *Fa 5* n:r 80, *Fa 1* s. 19; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 290; P. Dijkman, *Historiske Anmærkninger* (1725), s. 60; O. Celsius, *Svenska runstenar* (*Fm 60*) 1, s. 81 f., i *Acta Literaria Sveciæ* 2 (1725—29), s. 280; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 128 f.; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 (ATA); *UFT* h. 7 (1878), s. 35; C. Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* 1 (1878), s. 138; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 18, 35; J. Sahlgren, *Fålebro* (i: *Uppsala Nya Tidnings* julnummer 1908), *Forntida*